

використання у деяких категоріях правових конфліктів, зокрема у спорах, що характеризуються публічно-правовою природою.

Серед вітчизняних науковців неодноразово обговорювалась проблематика реалізації медіації при врегулюванні спорів за участю представника публічної влади. Особливий суб'єктний склад адміністративно-правового спору (приватна особа та орган державної влади) обумовлює певні складнощі при її застосуванні. Так, зокрема, адміністративний орган та приватна особа знаходяться один з одним у відносинах влади та підпорядкування, тобто є нерівними по відношенню один до одного, а медіація навпаки передбачає рівність учасників цієї процедури, що створює певні складнощі під час врегулювання спору. Як відомо, в Україні вже давно проводиться «експеримент» із судової медіації в адміністративному судочинстві і науковці зробили певні висновки із такої практики. Найголовнішою складністю у цій сфері нам видається небажання представників державного органу вступати у неформальну процедуру врегулювання спору та йти на поступки громадянам чи юридичним особам. І значний вплив на це справляє не лише ментальність та позиція самої публічної адміністрації, а й особливості вітчизняного законодавства.

Так, відповідно до ст. 19 Конституції України, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Тобто, представник влади не може за власною ініціативою вчиняти певні дії, якщо можливість такої поведінки не закріплена на законодавчому рівні. Вказане конституційне положення доводить, що законодавство про медіацію має містити пряму вказівку на право державного органу врегульовувати спір за допомогою медіації. На жаль, законопроекти, які нині існують у публічному доступі, не містять певних особливостей, що дозволять ефективно реалізувати медіацію в адміністративних спорах. Єдиним позитивним моментом у них є те, що адміністративні спори визнаються медіабельними та включені до сфери застосування медіації, але цього, на нашу думку, замало.

Крім того, одними з найголовніших принципів медіації є ініціативність та добровільність учасників цієї процедури. Державний орган поки що не може за власною ініціативою звернутися до медіатора. У зв'язку з цим, важливо законодавчо передбачити можливість такого органу на власний розсуд проявляти ініціативу та виступати з пропозицією застосування медіації у тому випадку коли необхідність подібного кроку буде очевидною та дозволить задовольнити інтереси держави і звичайного громадянина. Ми не повинні забувати, що утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, а що може краще впливати на гарантування прав людини як не ефективне вирішення спорів, що виникають в процесі здійснення публічного адміністрування. При виникненні конфліктних ситуацій, застосування медіації має бути основним інструментом для суб'єкта владних повноважень, а також пріоритетом його державної політики. Але представники органів державної влади самостійно не придуть до розуміння переваг медіації поки відповідних положень не буде передбачено в законі.

Навність певних дискреційних повноважень державного органу є загальновідомою, проте вони не є безмежними. Нині, представник публічної адміністрації, який зважається на медіацію та бажає врегулювати спір не є застрахованим від відповідальності за перевищення влади та від звинувачень у

корупції. Хоча переваги медіації і є зрозумілими для більшості державних службовців, але позитивіська правова система України обумовлює необхідність регламентації участі влади у таких неформальних процедурах. Законодавство має передбачати наявність у державного органу повноважень на врегулювання спору, а вже тонкощі процедури мають відноситися до сфери розсуду самого органу, оскільки у такій свободі й полягає сутність альтернативного вирішення спору.

Медіація в адміністративних спорах ніколи не набуде масового поширення в Україні без реалізації зазначених змін. Запровадження спеціальних статей у Законі України «Про медіацію», які будуть враховувати специфіку адміністративних спорів дозволить здійснити корінний перелом у взаємовідносинах влади і громадян. Результатом таких нововведень має стати поява нової генерації державних службовців, які будуть здатні брати на себе відповідальність та йти на певні поступки перед приватною особою при врегулюванні спору, вступати з нею в переговори та проявляти більшу варіативність при реалізації владних повноважень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мельниченко Р. Г. Медіація: Учебное пособие для бакалавров / Р. Г. Мельниченко. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К^о», 2014. – 192 с.
2. Леннуар Н. Н. Альтернативное разрешение споров: переговоры и медиация: Учеб.-метод. пособие. - СПб.: Изд-во Санкт-Петербургского института права имени Принца П. Г. Ольденбургского, 2004. – 100 с.
3. Лєко Б., Чуйко Г. Медіація: підручник. – Чернівці: Книги – XXI, 2011. – 464 с.

Ухач В. З.

к.і.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права ЮФ ТНЕУ

ПРАВОВТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ УРЯДУ А. ВОЛОШИНА: СУЧАСНИЙ ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС

Сучасна вітчизняна історіографія відчуває на собі відбиток непростих, суперечливих трансформаційних процесів, в яких перебуває українське суспільство упродовж усіх 25 років незалежності. Іманентною ознакою сучасного історіописання є підвищена увага до історії українського національно-визвольного руху [8, с. 8]. Минула епоха Закарпатського краю є складним і тернистим, а тому цілком очевидно є поліфонія сучасних підходів науковців до оцінки розвитку краю. Тому без використання міждисциплінарних підходів, новітнього теоретико-методологічного інструментарію сучасному досліднику, у намаганні подати об'єктивне ілюстраційне зображення історичного процесу, не обійтися.

По-перше, історіографію Карпатської України доцільно періодизувати на два етапи: 1) 1989 – 2008 роки – характерними рисами цього періоду було нагромадження емпіричної бази, перегляд окремих положень радянської історіографії, передрук діаспорних праць, видання мемуарної літератури,

перших збірників джерел та дисертаційних досліджень, активізація наукових форумів, поява перших ґрунтовних, узагальнюючих праць; 2) 2009 – до сьогодні – з одного боку характеризувався подальшим дослідженням виокремлених в першому етапі напрямів; з іншого боку – відзначенням 70-річчя Карпатської України на загальнодержавному рівні [12]. По-друге, за роки незалежності пройшла інституціоналізація досліджень різних напрямів історії Закарпаття. Проблематика Карпато-Української держави стала своєрідною науковою «вотчиною» для цілої плеяди закарпатських науковців (М. Болдижар, М. Вегеш, В. Гіря, Р. Офіцинський, М. Рекіта, Ю. Славік, С. Федак, В. Фенич, В. Худаніч та ін.) [3].

Отже, поліваріативність інтерпретації історичного процесу, переоцінки традиційних підходів та чергової концептуалізації української історії позначилися на вивченні проблем Карпатської України.

Аналізуючи діяльність уряду на чолі з А. Волошиним, вчені-фахівці (А. Бродій, В. Гіря, М. Вегеш, С. Віднянський, Д. Василюк, Р. Офіцинський) цілком об'єктивно вказують на ряд особливостей його діяльності: по-перше, виразно український характер прем'єра та його уряду [4, с. 25-42]; по-друге, невдоволення чехословацького центрального уряду політикою А. Волошина спрямованою на українізацію краю [9], активною співпрацею з емігрантами та представниками української діаспори, що приїхали в Чехословаччину; по-третє; ігнорування такими впливовими рухами в краю як русофільський та русинофільський, що автоматично перетворювало останніх на серйозну опозицію та послаблювало уряд; по-четверте, проміщенською орієнтацією та активною підтримкою ідеї «українського П'ємонту» [6, с. 120] (важимо недостатньо обґрунтовану позицію закарпатської дослідниці Н. Василюк, що ідея соборності українських земель, де Закарпаття мало відіграти роль «українського П'ємонту», як і активна діяльність галицьких емігрантів та представників української діаспори в розбудові краю були програвані внутрішньої політики уряду А. Волошина. Також об'єктивної оцінки, з врахуванням тогочасної ситуації в Європі, планів Угорщини, Польщі, потребу проміщенської орієнтації уряду); по-п'яте, складна зовнішньополітична ситуація (діяльність угорських терористів, антиукраїнська пропаганда, рішення Віденського арбітражу) виступали ключовими чинниками впливу на внутрішньополітичне становище краю і змушували його керівників на певні зторгання демократичних процесів.

Концентрація з грудня 1938 року урядом А. Волошина зусиль на правотворчій діяльності, загальною спрямою створенню жорсткої вертикалі структури влади, вело до обмеження конституційних прав громадян, зокрема права на захист, що на думку вчених (С. Віднянський, Н. Василюк) свідчило про ознаки становлення авторитарного режиму в краю. Закарпатська дослідниця Н. Василюк зазначає, що прийняття урядом А. Волошина низки розпоряджень привело до формування «ієрархічної структури виконавчої влади авторитарного типу» (Розпорядження Хустського МВС від 24 грудня 1938 р.) [6, с. 120], до руйнування судової гілки влади, яка в умовах обмеження конституційних прав людей; створення концентраційного табору Думен (на нашу думку об'єктивним є висновок М. Вегеша, що створення думенського табору слід розглядати більше актом символічним, в порівнянні з нацистськими та сталінськими таборами, де катували і масово вбивали (в Думені не засвідчено жодного вбивства)) поблизу м. Рахова (Розпорядження Президії Підкарпатської Русі № 24/38 від 18 листопада 1938 р.; наказ А. Волошина від 20

листопада 1938 р.) [6, с. 120] та карних робочих таборів; виселенням неугодних, порушенням прав національних меншин [6, с. 122-123]; введення цензури на газети і журнали, закриття русофільських антиукраїнських видань та товариств [5]; розпуском політичних партій (20 січня 1939 р., в край діало тільки Українське Національне Об'єднання (далі – УНО), яке фактично перетворилося на державну партію з переважанням в ідеолого-програмових постулатах ідей українського націоналізму), що на думку Н. Василюк, С. Віднянського було не тільки антидемократичним, а й хибним юридичним кроком, оскільки виводило з парламенту й сенату Чехословаччини депутатів краю від розпущених партій, які втрачали можливість на федеральному рівні захищати інтереси Карпатської України [5].

У цілому у вітчизняній історіографії утвердилися обґрунтовані висновки - попри успіхи в політичній площині та потуги до консолідованої, конструктивної, дієвої державотворчої роботи, програма уряду в частині соціально-економічного, культурного будівництва не була реалізована.

Таким чином, по-перше, проголошення незалежності Карпатської України не було результатом заздалегідь чітко спланованої акції (заслугує на увагу висновок вітчизняних дослідників О. Богіва, М. Мандрич, Р. Офіцинського, що доречніше застосовувати термін проголошення самостійності Карпатської України, оскільки жодна країна не визнала акту). Акт проголошення був «лише вимушеним кроком та похідною» [10, с. 327], «результатом спонтанного і стихійного характеру» [4], внаслідок змін в Європі (перегляду Версальської системи, кризи Чехословацької федерації, проголошення незалежності Словаччини тощо); по-друге, карпато-українське питання впродовж 1938-1939 років «було не лише окремим елементом чехословацької передвоєнної кризи, а й важливим об'єктом міжнародних відносин» [1]; по-третє, події в Карпато-Українській державі суттєво вплинули на актуалізацію загальноукраїнської проблеми [1], надавши динамічності діяльності сил українського національно-визвольного руху; по-четверте, українські історики держави і права, цивільні історики аргументовано доходять висновку про Карпато-Українську державу як «пролог» і «провісник соборної, суверенної української держави» [11], другий після визвольних змагань 1917-1920-х років [7, с. 25] етап національно-визвольної боротьби за суверену Українську державу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богів О. Я. Вплив карпатоукраїнського фактора на політику європейських країн у період чехословацької кризи (травень 1938 р. – березень 1939 р.). / О. Я. Богів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?..
2. Болдижар М. Закарпаття між двома світовими війнами: Матеріали до історії суспільно-політичних відносин. / М. Болдижар – Ужгород, 1996; Вегеш М. М. Історичні дослідження: Історія Карпатської України (1938 - 1939) / М. Вегеш – Ужгород: Ужгородський державний університет, 2000. – Т. 1. – 311 с; Худаніч В. Оцінка діяльності Карпатської України / В. Худаніч. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://transatlas.com.ua/index.php?what=zakarp&dodok=17> та ін.
3. Віднянський С. Закарпаття: від «землі без імені» до власної державності – Карпатської України. / С. Віднянський. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?..
4. Віднянський С. Закарпаття з Русь: від здобуття автономії до проголошення незалежної держави (до 70-річчя Карпатської України) / С.

Віднянський. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://history.org.ua/JournALL/xxx/15/1/13.pdf>.

6. Василюк Н. Д. Карпатська Україна (Підкарпатська Русь) - держава авторитарного типу (жовтень 1938 - березень 1939 років) / Н. Д. Василюк // Архіви України. – 2014. – № 2. – С. 119-128.

7. Вегеш М. М. Закарпаття в контексті центральноєвропейської кризи напередодні Другої світової війни: авторфес. дис. на здоб. наук. ступ. докт. істор. наук. / М. М. Вегеш; Національна академія наук України, Інститут історії НАН України. – К.: [б. в.], 1998. – 30 с.

8. Лисенко О. Деякі тенденції сучасної вітчизняної історіографії Другої світової війни / О. Лисенко // Вісникво-історичний меридіан. Електронний науковий журнал. – 2013. – Вип. 1. – С. 7-17.

9. Мишак І. Закарпаття напередодні Другої світової війни у працях сучасних українських істориків. / І. Мишак. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/13271/20-Mishchak.pdf?sequence=1>.

10. Мандрик М. Український геополітичний чинник у зовнішньополітичній стратегії зарубіжних країн: історичний контекст (кін. 1920-х - 1945 рр.): монографія / М. Мандрик. – Київ; Чернівці: Книги-XXI століття, 2010. – 575 с.

11. Марушенко О. Основні тенденції сучасної історіографії Другої світової війни / О. Марушенко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-00-1063-5/4.pdf>.

12. Указ Президента України «Про відзначення 70-річчя подій, пов'язаних із проголошенням Карпатської України» від 12.03.2008 р. № 213/2008 // Урядовий кур'єр. – 2008. – № 56. – С. 4.

Фігуш Н. І.

студентка II курсу ЮФ THEU
Науковий керівник: д. ю. н., доц.,
професор кафедри кримінального права
та процесу THEU **Брич Лариса Павливна**

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ЖИТТЯ МИРНОГО НАСЕЛЕННЯ В ЗОНІ АТО ПІД ПРИЗМОЮ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ПРАВ ЛЮДИНИ

На Україну напав ворог. Він не задовільнився тим, що відірвав частину її території — Крим. Він зазіхає і на Донбас. При цьому вчиняє страшенні звірства, які відповідно до визнаних міжнародно-правових актів є підставами оцінювати як порушення права на життя. Зокрема, Володимира Рибака, депутата “Батьківщини”, який хотів помянути прапор самопроголошеної “Донецької республіки” на українській, знайшли зі слідами тортури і розпореним животом [1]. Більше 600 українських бійців, які були в полоні бойовиків, дали свідчення про розстріли, ампутацію рук, вух, статевих органів та розповили про медичні експерименти над полоненими [2]. Біля покинутих укріплень ДНР в Авдіївці, українськими бійцями було знайдено катівню, де “сепаратисти” мордували і розстрілювали людей. Неподадалі від неї знайшли і труп полоненого — невідомого цивільного чоловіка, якого вони спочатку забили до півсмерті, а перед тим, як втекти, розстріляли [3]. Перелік людських

вчинків представників антиукраїнських терористичних сил, що є порушеннями не лише права на життя, а й інших основоположних прав людини можна продовжувати і продовжувати. Вони неодмінно отримують належну кримінально-правову оцінку з боку компетентних органів, в тому числі, судів міжнародної юрисдикції.

Метою ж цієї праці є дослідження того, чи не потягло порушень ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі у тексті – Конвенція) правомірне застосування сили з боку України під час збройного конфлікту на Донбасі.

Україна зобов'язана боронити свій державний суверенітет, територіальну цілісність, права і свободи своїх громадян, в тому числі, й шляхом застосування сили.

Правомірно застосовуючи силу, Україна, відповідно до ст. 1 Конвенції зобов'язана забезпечити права і свободи, визначені в розділі 1 цієї Конвенції. Одним із фундаментальних прав людини є право на життя, яке гарантоване ст. 2 Конвенції.

Ст. 2 Конвенції має матеріально-правовий і процесуальний аспекти. Матеріально-правовий аспект включає позитивні і негативні зобов'язання держави щодо забезпечення права на життя. Позитивні зобов'язання полягають у обов'язку держави захищати життя кожного, хто перебуває на її території. Негативні обов'язок держави полягає у забороні умисно позбавляти життя людину. Водночас у ч. 2 ст. 2 Конвенції вказано: “Позбавлення життя не розглядається як таке, що вчинене на порушення цієї статті, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили: а) для захисту будь-якої особи від незаконного насильства; б) для здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законом тримають під вартою; с) при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання” [4]. Процесуальний аспект виявляється у забезпеченні державою права людини на ефективний захист порушеного права.

Організація Amnesty International задокументувала на кінець вересня та на початок жовтня 2014 р. 20 смертей цивільного населення внаслідок обстрілів і ракетних ударів. Amnesty International повідомляє, що більшість смертей у житлових кварталах стали результатом довільних обстрілів з боку нападників, що використовували зброю, низька точність якої не дозволяла забезпечити розрізнення між цивільними та військовими цілями. Дослідження організації наводять переконливі докази того, що сепаратистські сили проводили обстріли з цих районів, а українські урядові сили в свою чергу стріляли у відповідь. Принаймні в одному випадку урядові війська розмістили артилерійську позицію в житловому районі. Amnesty International стверджує, що обидві сторони цього конфлікту несуть відповідальність за усталену практику довільних атак на густонаселені пункти [5].

Правомірність застосування державою летальної зброї, яка неминуче тягне загибель мирного населення, для придушення заворушення або повстання підтверджена ЄСПЛ [6, п. 199; 7, п. 638]. Проте, застосовувана сила повинна бути строго пропорційною до досягнення дозволених цілей [6, п. 198].

Оцінюючи наведений вище випадок застосування летальної зброї з боку України з точки зору права Конвенції в інтерпретації Європейського Суду з прав людини, можна дійти висновку, що українські урядові сили не мали на меті завдати удару по мирному населенню, тобто порушення з боку України негативних зобов'язань за ст. 2 Конвенції відсутні. Однак ситуацію потрібно